

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI

SHAVKAT MIRZIYOYEVNING IKKINCHI XALQARO MAQOM SAN'ATI
ANJUMANINING OCHILISH MAROSIMIDAGI NUTQI

Qadrlri vatandoshlar!

Hurmatli anjuman ishtirokchilari!

Xonimlar va janoblari!

Avvalambor, siz, azizlarni be-takror qadriyat va an'analar yurti bo'lgan O'zbekiston zaminida ikkinchi marotaba o'tkazilayotgan Xalqaro maqom san'ati anjumanining ochilishi bilan chin qalbidan muborakbod etaman.

Bugungi tantanamizda YUNESKO Bosh konferensiyasi 42-sessiyasi prezidenti Simona Mikulesku, AYSESKO Bosh direktori Salim Muhammad al-Malik, TURKSOY Bosh kotibi Sulton Rayev, Turkiya madaniyat va meros fondi prezidenti Aktoti Raimkulova, Turkiya davlatlar Parlament Assambleyasi Bosh kotibi Mehmet Sureyya Er, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi Bosh kotibi o'rinbosari Nurlan Seytimov, Turkiya Respublikasi Prezidentining bosh maslahatchisi Yalchin Topchu, Qozog'iston Respublikasi Prezidentining maslahatchisi Malik Otarbayev, Tojikiston Respublikasi Prezidentining ijtimoiy rivojlanish, madaniyat va jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha yordamchisi Abdullo Rahmonzoda, Qirg'iz Respublikasi madaniyat, axborot, sport va yoshlar siyosati vaziri Oltinbek Maktutov, Ozarbayjon madaniyat vaziri Adil Gabil o'g'li Karimli va boshqa muhtaram mehmonlarimiz ishtirok etayotgani uchun alohida minnatdorlik bildirdim.

Xush kelibsiz O'zbekiston zaminiga!

Qadrlri mehmonlar!

Mazkur anjuman 2018-yilda ko'hna Shahrisabzda o'tkazilgan birinchi xalqaro maqom san'ati festivalining davomi bo'lib, pandemiyada tufayli yuzjudga kelgan olti yillik tanaffusdan so'ng barchamizni yangicha ruh va shukuh bilan yana o'ziga chorlamogda.

Buyuk ipak yo'li durdonasi – jannatmakom mamlakatimizning gavhari, serviqor tog'lar, yam-yashil o'rmonlar, xalqparvar va olijanob insonlar yurti bo'lmish betakror Zomin bugun katta san'at bayramiga mezbonlik qilmoqda.

Qadimiy Zomin haqida ko'plab kitoblarda, ilmiy tadqiqotlarda batafsil ma'lumotlar berilgan. Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, "Zomin" atamasi "Avesto"da tilga olingan "Zomyod", ya'ni, farovonlik farishtasi degan nom bilan bog'liq va miloddan avvalgi VII-V asrlarga borib taqaladi.

Noyob arxeologik topilmalari, zabardast allomalari bilan jahonga mashhur ushbu hudud ko'p asrlar davomida sivilizatsiya beshiklaridan biri, ilm-fan, san'at va ma'rifat markazi bo'lib kelgan. Jumladan, XII asrning oxiri va XIII asrning birinchi yarmida bu makonda yashab ijod etgan huquqshunos alloma Muhammad ibn Mahmud Ustrushoniy tarixda bolalar huquqlari bo'yicha birinchi keng qamrovli manba – "Bolalar huquqlari kodeksi" ("Jomi" ah-kom as-sig'or") nomli noyob asar yaratganini katta faxr va iftixor bilan tilga olamiz.

Boshqacha qilib aytganda, ushbu tarixiy asar bola huquqlari G'arb sivilizatsiyasidan qariyb olti yuz yil muqaddam bugungi O'zbekiston zaminida to'liq o'rganilib, amalga oshirilganini ko'rsatadi.

Bu ko'hna diyora nafaqat beqiyos tabiat mo'jizalarini, shu bilan birga, buyuk ma'naviy xazina bo'lgan xalqimizing boy an'ana va qadriyatlarini, madaniy merosi va folklor namunalarini ham saqlab kelayotgan tabarruk zamindir.

Shu o'rinda Jizzax viloyatidan O'zbekiston xalq hofizlari Eson Lutfullayev va Orifxon Hotamov, O'zbekiston san'at arbobi Bahrullo Lutfullayev kabi hayotbaxsh va o'lmas navolari bilan xalqimiz meh-rini qozongan atoqli hofizlar, mohir bastakorlar yetishib chiqqanini yodga olishni istar edim.

Muhtaram festival qatnashchilari! Bizning qadimiy tariximiz, boy madaniyatimiz, azaliy qadriyatlarimizning ramzi bo'lgan maqom san'ati teran falsafiy ildizlari, betakror badiiy uslubi va boy ijodiy an'analari bilan ma'naviy hayotimizda muhim o'rin egallaydi. Maqom – umumbashariy tuyg'ularni avj pardalarda tarannum etadigan nodir san'at turi sifatida ham biz uchun g'oyat qadrlidir.

Shu bilan birga, u o'zida musiqi, she'riyat va raqs san'atini ajoyib tarzda uyg'un etgan yuksak tafakkur va insoniy kamolot qomusidir. Maqom san'ati uchun asosiy mavzu – eng avvalo, shaxs, uning erki va qadri, tinchlik-totuvlik, ham-jihatlik va umumbashariy taraqqiyot hisoblanadi.

Bu mumtoz badiiy obida asrlar mobaynida avlodlar o'rtasida ruhiy uzviylikni saqlab, inson ma'naviy olamini boyitib, yoshlarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashdek ulug' maqsadlarga xizmat qilib kelmoqda.

Maqom o'zida xalqning teran ruh-yati, ezgu niyatlari, milliy mentaliteti, so'nmas qadriyatlarini mujassam etgan bo'lib, sivilizatsiya taraqqiyotida muhim o'rin egallaydi.

Musulmon Sharqida Birinchi va Ikkinchi Rennessans davrida maqom san'ati jadal rivojlanib, o'zining yuksak cho'qqisiga ko'tarildi. Xususan, X asrning birinchi yarmida Sharqda "Muallimi soniy" nomi bilan mashhur bo'lgan Abu Nasr Forobiy o'zining "Katta musiqa kitobi"da musiqa san'atining nazariy va amaliy mezonlarini ul sozi orqali mukammal tartibga keltirgan. Buyuk mutafakkir Muhammad Xorazmiy "Ilmlar kaliti" kitobining musiqaga bag'ishlangan qismida o'sha davrdagi musiqa cholg'ulari haqida aniq ma'lumotlar beradi. Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi buyuk allomalarimiz esa noyob musiqiy asarlar yaratib, maqom rivojiga beqiyos hissa qo'shganlar.

XX asrda bu an'analarni munosib davom ettirgan Abdurauof Fitrat, Viktor Uspenskiy, Yunus Rajabiy kabi salohiyatli va peshqadam san'atshunos olimlar, Hojixon Boltayev, Komiljon Otaniyozov, Turg'un Alimatov, Berta Davidova, Fattohxon Mamadaliyev, Orif Alimxasumov, Mahmudjon Tojiboyev singari atoqli va fidoyi ustozlarning unutilmas xizmatlarini hamisha cheksiz hurmat va ehtirom bilan esga olamiz.

Majoziy ma'noda olti azim o'zanga qiyoslanadigan, xalqimiz badiiy tafakkurining beqiyos mahsuli bo'lgan "Shashmaqom" asrlar davomida jahon madaniyat ummonini to'ldirib, uni har tomonlama boyitib kelmoqda.

Shu o'rinda mumtoz musiqa san'atining gultoji bo'lgan betakror maqomlarimiz YUNESKONing Insoniyat nomoddiy madaniy merosi ro'yxatiga kiritilgan va bu uni butun dunyoda keng targ'ib qilish va ommalashtirishga munosib hissa qo'shayotganini ulkan xursandchilik bilan ta'kidlamogchiman.

Hurmatli anjuman ishtirokchilari! O'zbekistonda maqom san'atini asrab-avaylash va kelajak avlodlarga bezavol yetkazishda mashhur davlat va jamoat arbobi Sharof

Rashidovning o'rni alohida ajralib turadi. G'oyat og'ir davrlarda Sharof Rashidovichning sa'y-harakatlari bilan Toshkent davlat konservatoriya-sida maqom san'atini ilmiy o'rganishga, uni xalqaro miqosda targ'ib etishga asos solingan edi. O'sha yillarda respublikamizda maqom ansambli tashkil etilgan. O'lmas "Shashmaqom" durdonalari notaga olinib, 6 jildidan iborat mukammal kitob nashr qilindi.

O'ylaymanki, bugungi fayzli anjumanimiz tufayli rahmatli Sharof Rashidovichning ham ruhlarini shod bo'lmoqda.

Xabaringiz bor, Yangi O'zbekistonda barcha sohalar qatori madaniyat va san'at yo'nalishini rivojlantirish davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Bu jarayonda "Sharq taronalari", Xalqaro baxshichilik san'ati, "Lazgi", Xalq hunarmandchiligi festivali singari nufuzli anjumanlar, Toshkent xalqaro kinofestivali, madaniyat kunlari, tasviriy va amaliy san'at ko'rgazmalari hamda boshqa muhim tadbirlarni o'tkazish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Hech shubhasiz, ular orasida mumtoz musiqa san'atining noyob durdonasi bo'lgan maqomlarga bag'ishlangan mazkur xalqaro festival beqiyos o'rin tutadi. Mamlakatimizda ushbu san'at ravnaqini yangi bosqichga olib chiqish, iste'dodli yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, bu borada xalqaro hamkorlikni kuchaytirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar ko'rilmogda.

Bugungi kunda maqom san'ati butun mamlakatimiz bo'ylab, boshlang'ich ta'limdan tortib, akademik fan darajasigacha bo'lgan bosqichlarda uzluksiz tarzda o'rganilmoqda. Biz Toshkent shahrida Maqom markazi yangi binosini qurish bo'yicha amaliy ishlarni boshladik.

(Davomi 2-sahifada).

Qadrlri do'stlar!

Avvalambor, o'z iste'dodi va mahorati, fidokorona mehnati bilan el-yurtimizga siddiqildan xizmat qilib kelayotgan siz, milliy jurnalistikamiz jonkuyarlarini, soha rivojiga munosib hissa qo'shgan muhtaram faxriyalarimizni 27-iyun – Matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlari kuni bilan chin qalbidan samimiy muborakbod etib, barchangizga yuksak hurmatim va ezgu tilaklarimni izhor etaman.

Ma'lumki, axborot sohasini erkinlashtirish va rivojlantirish Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonida biz uchun doimo ustuvor vazifa bo'lib kelmoqda. Mamlakatimizning yangilangan Konstitutsiyasida ommaviy axborot vositalarining erkin faoliyat yuritishini ta'minlash bo'yicha muhim qoida va tamoyillar mustahkamlab qo'yilgani, sohaga doir huquqiy asoslar takomillashtirib borilayotgani bu fikrni yaqqol tasdiqlaydi.

Ayniqsa, keyingi yillarda yurtimizda so'z erkinligi va fikrlar xilma-xilligiga erishish yo'lida keng imkoniyatlar ochilayotgani media vositalari vakillarining ijtimoiy-siyosiy jarayonlardagi ishtiroki, o'rni va nufuzini yanada kuchaytirmogda.

Bugungi kunda jamiyatimizda ochiqlik va oshkoralikni rivojlantirish, davlat idoralari va ularning mansabdor shaxslari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini o'rnatish, fuqarolarimizning qonuniy murojaatlarini o'rganish va hal qilish borasida sizlarning o'ringiz va ta'siringiz tobora ortib borayotganini barchamiz yaxshi bilamiz va yuksak qadrlaymiz.

Shu o'rinda gazeta va jumallarimiz, tele va radio kanallari, ijtimoiy tarmoqlarda turli mavzulardagi dolzarb chiqishlar, muammoli masalalar yuzasidan mutaxassis va ekspertlar ishtirokidagi ko'rsatuv va eshittirishlar, tahliliy sharhlar, bahs-munozaralar sezilarli ravishda ko'payganini ta'kidlash lozim.

Xususan, qurilish, ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish, yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashdagi kamchiliklar, ijtimoiy va iqtisodiy sohalaridagi muammolar bo'yicha berib borilayotgan tanqidiy va tahliliy materiallar joylarda mudrab o'tirgan ayrim rahbar va mutasaddilarni uyqudan uyg'otib, yangicha ishlab, odamlarning tashvishi bilan yashashga majbur qilmoqda.

Muxtasar aytganda, kuyunchak va olijanob jurnalistlarimiz, faol blogerlarimiz o'zlarining qat'iy pozitsiyasi, haqqoniy so'zi bilan hayotimizdagi o'tkir muammolarni hal etish, islohotlarimizning samarasini oshirish, yurtdoshlarimizning fikrini, dunyoqarashini yuksaltirishga munosib hissa qo'shmoqdalar.

Hech shubhasiz, bularning barchasi milliy media vositalarimiz "to'rtinchi hokimiyat" darajasiga yaqinlashib borayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, bunday yuksak marraga yetish oson emasligi, bu yo'lida to'siq va qiyinchiliklar bo'lishi tabiiydir.

Lekin, qanchalik qiyin bo'lmasin, bu boradagi ishlarimizni qat'iyat bilan davom ettiramiz.

Muhtaram do'stlar! Bugungi kunda matbuot ishi, jurnalistlar faoliyati nafaqat "to'rtinchi hokimiyat", balki mudofaa, xavfsizlik kabi hal qiluvchi sohaga aylanib bormogda.

Bu esa mazkur yo'nalishda aynan sizlardek jasur va dovyurak, Vatanni chin dildan sevadigan, o'z kasbiga sodiq va fidoyi insonlar tobora ko'proq bo'lishini taqozo etmogda.

Ana shu talabdan kelib chiqqan holda, ko'p qirrali professional bilim va malakaga, yuksak ma'naviy-intellektual fazilatlariga ega bo'lgan zamonaviy jurnalist kadrlar tayyorlash bundan buyon ham ustuvor vazifamiz bo'lib qoladi.

Shu bilan birga, axborot maydonini sifatli va raqobatdosh milliy kontent bilan to'ldirish masalasi har qachongidan ham dolzarb bo'lib borayotgani barchamiz uchun ayon haqiqatdir. Shu bois, dunyoda yuz berayotgan voqea-hodisalarni milliy manfaatlarimizni hisobga olgan holda, tezkor va chuqur tahlillar asosida yoritib borish o'ta muhim, deb o'ylayman.

Shuningdek, bugungi kunda yolg'on va asossiz ma'lumotlarni tarqatish orqali odamlarni aldash, to'g'ri yo'lidan chalg'itish holatlari ko'payib borayotgani aholining media savodxonligini oshirishni oldimizga kechiktirib bo'lmaydigan vazifa qilib qo'ymoqda. Axborot maydonida yuzaga kelayotgan bahsli tortishuv va muammolar faqat va faqat qonun doirasida, huquqiy me'yorlar negizida hal etilishi shart.

Siz, hurmatli media tarmoqlari vakillari ana shunday masalalarni hal etishda faol ishtirok etasiz, deb ishonaman.

Albatta, sohada xizmat qilayotgan barcha yurtdoshlarimizning qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ularning mashaqqatli mehnatini rag'batlantirish masalalari bundan buyon ham e'tiborimiz markazida bo'ladi.

Ushbu quvonchli ayyomda sizlarni qutlug' kasb bayramingiz bilan yana bir bor tabriklab, barchangizga sihat-salomatlik, sharafli faoliyatingizda yangi yutuq va omadlar, xonadonlaringizga tinchlik va fayz-u baraka tilayman.

Fursatdan foydalanib, bugungi bayram munosabati bilan yuksak davlat mukofotlari bilan taqdirlangan ommaviy axborot vositalari xodimlarini chin dildan qutlayman.

Izlanish va ilhom zavqi, yangi ijodiy yutuqlar sizlarga hamisha yor bo'lsin, azizlar!

Shavkat MIRZIYOYEV,
O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI SHAVKAT MIRZIYOYEVNING IKKINCHI XALQARO MAQOM SAN'ATI ANJUMANINING OCHILISH MAROSIMIDAGI NUTQI

(Davomi. Boshlanishi 1-sahifada).

Maqom rivoji yo'lida sermahsul ijod qilib kelayotgan bastakor, kompozitor, musiqashunos, xonanda va sozandalarini faol qo'llab-quvvatlash maqsadida yurtimizda nufuzli milliy tanlovlar o'tkazib kelinmoqda.

Bugungi imkoniyatdan foydalanib, hayotini ana shunday sharafli va mas'uliyatli ishga bag'ishlagan, go'zal qalb olamida bu umumbashariy meros namunalari avaylab-ardoqlab kelayotgan, o'zining benazir

va jozibador ohanglari bilan xalqlarimizni maftun va mamnun etayotgan sizlar kabi barcha aziz san'atkorlarimizga shaxsan o'z nomimdan, butun xalqimiz nomidan samimiy minnatdorlik bildiram.

Qadri do'stlar!

Biz bu borada boshlagan va baland marralarni ko'zlagan reja va tadbirlarimizni, albatta, izchil davom ettiramiz. Zero, milliy maqom ijrochiligi mumtoz san'atimiz va yuksak madaniyatimizning o'q ildizi bo'lib kelgan va bundan keyin ham shunday bo'lib qoladi.

Buyuk Alisher Navoiy bobomiz aytganlaridek, **“Ko'ngil quvvati – xush navozdin, ruh quti – xush ovozdin”**.

Qarang, qanday chuqur ma'noli so'zlar. Darhaqiqat, barcha olis va yaqindan kelgan san'atkorlar ishtirokida do'st va birodar xalqlarimizning dillarini bir-biriga chambarchas bog'laydigan bugungi anjumanimiz ham musiqa orqali yer yuzidagi barcha insonlarga ma'naviy oziq berishga xizmat qiladi. Festivalimiz ko'lamida tobora kengayib, bugun bu muhtasham majmua Osioy, Yevropa, Shimoliy va Janubiy

Amerika, Afrika qit'alarining 80 dan ortiq mamlakatlaridan qariyb 400 nafar mehmonlar jam bo'lib turgani ham fikrimizning yaqqol tasdig'idir.

Ezgulik va gumanizm bayrog'i ostida birlashgan, san'atni butun borlig'i bilan sevadigan barcha ijod ahli uchun ushbu festival, hech shubhasiz, katta bayramdir.

Fursatdan foydalanib, tadbirni tashkil etishda bevosita ishtirok etayotgan barcha fidoyi insonlarga, bizning quvonchimizga sherik bo'layotgan xorijiy davlat-

larning elchilari va xalqaro tashkilotlar va kollariga, hurmatli mehmonlarimizga chin dildan tashakkur aytaman.

Maqomlar jahon musiqa ixlosmandlari ruhining tuganmas kuch-quvvat va ilhom manbai bo'lsin!

Maqom san'atining shoni va shuhrati boqiy bo'lsin!

Barchangizga sihat-salamatlik, oilaviy baxt-saodat, olijanob faoliyatingizda yangi omadlar yor bo'lsin!

E'tiboringiz uchun rahmat.

SARHAD BILMAS DO'STLIK

O'RXUN BO'YLARIDAGI XAZINA

Mashhur yapon olimi Eyji Mano o'rta asrlardagi Markaziy Osiyo tarixini Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma” va Muhammad Haydar mirzoning “Tarixi Rashidiy” asarlari tadqiqi asosida yaratish mumkinligini “Bobur va uning davri” fundamental monografiyasi bilan isbotladi.

“Chig'atoy va mo'g'ullar tarixini tadqiq qilish uchun biz foydalangan asosiy tarixiy manbalar – Boburning “Boburnoma”si hamda Muhammad Haydar mirzoning “Tarixi Rashidiy” asaridir... – deb yozadi u, – Markaziy Osiyo Bobur hayotligida mo'g'ul, chig'atoy, o'zbek, qozoq hamda uyratlardan tashkil topgan oltoy xalqlariga mansub bo'lgan kishilarning faoliyatlariga guvoh bo'lgan... Bobur yashagan XV va XVI asrlarda chig'atoy va mo'g'ullar Markaziy Osiyo tarixida temuriylar saltanati, mo'g'ullar saltanati, shuningdek, mo'g'ul xonligi kabi nomlar bilan mashhur bo'lgan buyuk davlatlarning hukmdorlari sifatida katta ahamiyatga ega bo'lishgan”.

Ha, boy va murakkab tariximizda mo'g'ul qardoshlarimizning o'ziga xos o'rni borligi ham ilmiy, ham badiiy asarlarda o'z tasdig'ini topganini yaxshi bilamiz. Mo'g'uliston bilan O'zbekiston davlatlari o'rta asrda tobora mustahkamlanib borayotgan ko'p qirrali munosabatlarning teran tarixiy ildizlari bor...

Bugungi kunda Yangi O'zbekiston amalga oshirayotgan do'stona va tinchliksevar tashqi aloqalar qamrovi tobora kengayib borayotganiga butun dunyo afkor ommasi guvoh bo'lib turibdi. So'ngi yetti yilda qo'shni va qardosh xalqlar bilan yaxshi qo'shnichilik, do'stlik aloqalari yo'lga qo'yilgan o'z samarasini berayotgan bir davrda hamkorlikning uflari Sharq tomonga qarab kengayib borayotgani mamlakatimizda siyosiy islohotlarning izchilligi, davomiylik dalolat beradi.

O'zbekiston va Mo'g'uliston o'rtasida yo'lga qo'yilayotgan diplomatik aloqalar ham mamlakatimizda olib borilayotgan tashqi siyosatning yuksalishi sari tashlangan yana bir qadam bo'ldi. Inchinun, bu hamkorliklar natijasida kelajakda hali ko'p xayrli ishlar amalga oshiriladi.

MO'G'ULISTON TA'RIFI

Mo'g'uliston – Osiyoning shimoli-sharqiy qismida joylashgan mamlakat. Atigi uch yarim million aholisi bor. Bir qarashda Mo'g'uliston O'zbekistonning imkoniyatlari va maqsadlaridan chetqonda turgan mamlakat o'laroq ko'zga tashlanadi. Ammo tarix bizga boshqacha ma'lumotlarni taqdim qiladi.

Mo'g'uliston joylashgan hudud Oltoy tog'larining janubi-sharqiy

qismi bo'lib, bu joylar moziyda oltoy xalqlari, jumladan turkiy xalqlarining shakllanishida muhim o'rin tutgan sivilizatsiyalar beshigi sanaladi. Moziyga nazar tashlaydigan bo'lsak, miloddan avvalgi IV asrda vujudga kelgan Xun davlati davridayoq Markaziy va Sharqiy Osiyo o'rtasida savdo va madaniy aloqalar yuksak darajada bo'lganini ko'rish mumkin. Keyinchalik Buyuk Ipak yo'li orqali savdo madaniy aloqalar rivojlangan. Turk xoqonligi davrida esa bu hududlar yagona davlat hukmronligi ostida birlashgan. O'sha paytlardan boshlab Oltoy, Soyon, Sibir va Markaziy Osiyoning o'troq va ko'chmanchi aholisi ishtirokida mushtarak madaniyat shakllana boshlagan. Aynan shu hududlarda, aniqrog'i O'rxun daryosining qirg'oqlarida turkiylar tarixi bilan bog'liq juda ko'plab yodgorliklar saqlangan. Ular orasida To'nyuquq, Bilga xoqon va Qultegin toshbitiklari, Qoraqo'rim va Qarabalg'asun (Ordu baliq) shahar xarobalari butun dunyoga mashhurdir.

O'tgan yili 12–19-oktyabr kunlari Urganch davlat universiteti va Respublika Ma'naviyat va Ma'rifati markazi Xorazm viloyati bo'limi markabbusi bilan tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori Bekzod Abdirimov rahbarligida amalda oshirilgan ilmiy ekspeditsiya tarkibida Mo'g'ulistonda bo'ldik. Ekspeditsiya maqsadi Mo'g'ulistonda joylashgan turkiy toshbitiklar va boshqa tarixiy yodgorliklarni, Chingizxon bosqinidan keyin yurtimizdan olib ketilgan asirlar taqdirini, ular bilan bog'liq manbalarni aniqlash, o'rganish va tadqiq qilishga qaratilgan edi. Avvaliga bizning ko'nglimizda bizning hadik bor edi. Chunki o'sha paytdagi tasavvurimizda dini va madaniyat mutlaq farq qiladigan xalq orasiga kirib borish, buning ustiga tadqiqot o'tkazish o'z-o'zidan bo'lmaydigan tuyulardi. Ammo bobolarimiz qoldirgan merosni ko'rishga, yangiliklarni kashf etishga bo'lgan ishtiyoq g'o-

lib kelib, Mo'g'uliston sari yo'l soldik. Buni qarangi, biz mingan uchoq Ulan-Batorga qo'nganda Mo'g'uliston Milliy universiteti vakillari bilan o'zaro muloqot chog'ida oldingi tumanli tasavvurlarimizdan zarra ham qolmadi.

Mo'g'uliston Milliy universiteti qoshidagi Turkologik tadqiqotlar instituti direktori Anxbayar Danu bizga o'z mamlakati haqida so'zlab berar ekan, shu yurtning kengliklari qadar bag'rikeng, sodda va taraqqiyot sari intiluvchan bir xalq ko'z o'ngimizda namoyon bo'la boshladi. Turkologik tadqiqotlar instituti bilan izlanish olib borayotgan turkiyalik olimlar, shuningdek, qozoq mutaxassislari va talabalari bilan hamkorlik qilayotgan, ulardan Mo'g'uliston xalqining tolerantligi haqida eshitib, ancha xursand bo'ldik.

Biz to'rt kun davomida To'nyuquq, Bilga xoqon va Kultegin toshbitiklarini ziyorat qildik. Qoraqo'rim shahrida bo'lib, Xorazmdan asir qilib olib ketilgan vatandoshlarimiz taqdiri bilan qiziqdik. Keyin Mo'g'uliston Milliy universitetining kutubxonasida manbalar bilan tanishdik.

Mo'g'ullar Xorazmshohlar davlatini “Sartuu ulusi”, turli sabablar bilan Mo'g'ulistonga kelib o'rnatib qolgan turkiylarni va ularning avlodlarini “sartuu” deb atashar ekan. Bizni izlab ko'plab sartuu'lar kelishdi. Ular bilan “sart” so'zining ma'nosi haqida suhbatlar qildik. Aytishlaricha, ular hamon o'zlarining asli O'rta Osiyolik ekanini bilishar va faxrlanishar ekan.

18-oktyabr kuni Mo'g'uliston milliy universitetida “Mo'g'ul va Xorazm davlati o'rtasidagi aloqalar tarixi” mavzusida birinchi ilmiy anjuman tashkil etildi. Ikki mamlakat olimlari samarali ishlab, o'zaro fikr almashdik, ilmiy hamkorlikning keyingi bosqichlari bo'yicha o'zaro kelishib oldik.

O'yab ko'rsak, ikki mamlakat olimlari orasida hamkorlikda amalga oshirish zarur bo'lgan ilmiy tadqiqotlar juda ko'p ekan. Birinchi-

dan, turkiy va mo'g'ul tillari oltoy tillar oilasiga mansub. Bundan tashqari, ushbu til oilasi tarkibiga tungus-manjur, koreys va yapon tillari ham kiradi. Taksonomik (taksonomiya – tilshunoslikda lingvistik obyektlar – shevalar, tillar, dialektlar va til guruhlarini tasniflash va tizimlashtirish tamoyillari va amaliyoti haqidagi fan) jihatdan olib qaralsa, bu tillar orasida eng yaqini turkiy va mo'g'ul tillari hisoblanadi. Chunki ming yillar davomida turkiy va mo'g'ul qabilalari baqamti yashab, mushtarak madaniy muhit yaratishgan. Shu sabab ularda etnik xususiyatlar, folklor, tildagi leksik o'xshashliklar yaqqol ko'zga tashlanadi. Koreys va yapon xalqlari esa keyingi ming yil davomida Osiyoning eng sharqiy qismida o'rnatib, o'zga bir madaniyat yaratishgan.

Oltoyshunoslikni ilmiy jihatdan o'rganish bugungi kun jahon tilshunosligida dolzarb masalalardan biri sanaladi. Ammo o'zbek tilshunosligi bu borada ancha oqsamoqda. Shu o'rinda aytib o'tish kerak, mening Mo'g'ulistonda tadqiqot olib borayotgan turk qardoshlarimizga havasim keldi. TIKATashkiloti shu paytgacha ancha eskirik korroziyaga uchragan Bilga xoqon va Kultegin toshbitiklari uchun yopiq muzey barpo qilib, hududini obodonlashtirgan, To'nyuquq toshbitigi uchun esa muhtasham muzey binosini qurayotgan ekan. Shu yerda, turkiyalik tadqiqotchi Samad Kalyonchi uyg'ur yozuvining mo'g'ul va manjur variantlarini tadqiq qilayotganiga guvoh bo'ldim. U tadqiqot olib borish uchun mo'g'ul tilini o'rgangan va har zamonda manjurlar bilan ishlash uchun Ichki Mongoliyaga (Xitoyga) o'tib kelarkan.

Turkiyalik olimlar O'rxun bitiklari haqida 21 jildlik kitob chiqarishgan. Sotib olmoqchi edik, bu yerda faqat bir nusxa borligini aytishdi. Kitoblar Mo'g'ulistonda nashr etilgan, o'sha yoqdan topsa bo'ladi, deydiladi. O'rxun yodgorliklari, oltoy xalqlari tili va etnologiyasi bo'yicha

Turkiya, Ozarbayjon, Qozog'iston, Qirg'iziston olimlari ish olib borayotganini eshitdik. Ammo ularning orasida, taassufki, o'zbek tadqiqotchilari yo'q...

MO'G'UL XARAKTERI

Men muloqot jarayonida mo'g'ul'larning xarakteri va tili bilan ko'proq qiziqdim va ularning yerga qarab gapirishi, so'zingizni jim turib eshityishi va keyin odob bilan gapirishini yaponlarga o'xshatdim. Bir qozoq yigiti bizga yo'l ko'rsatuvchi bo'ldi. Men undan, “bu yurtida sizlarga musulmon yoki kichik millat sifatida tazyiq yoki kamsitishlar yo'qmi?” deb so'radim. “Bular yaxshi xalq”, deb javob berdi qozoq yigiti, “sen ham yaxshi odam bo'lsang bo'ldi, dinning bilan ishi yo'q”.

TIL XUSUSIYATLARI

Men dissertatsiyamni yozish jarayonida ko'plab umumoltoy plastidagi so'zlar etimologiyasi bo'yicha tahlillarimni “Rus-mo'g'ul lug'ati” dan foydalanib bajargan edim. Mo'g'ulistonda ekanimda, ularni til egalari bilan bevosita tahlil qilish imkonini paydo bo'ldi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, oltoy tillarini “Rus-mo'g'ul lug'ati”ga tayanib o'rganish juda jiddiy xatolarga sabab bo'lar ekan. Chunki mo'g'ul tili umumoltoy plastidagi juda ko'plab so'zlarni saqlab qolgan bo'lib, bu so'zlar mo'g'ul tili bilan to'g'ridan to'g'ri o'rganilishiga mazmuni o'zgartiraydi.

Mo'g'ul tili turkiy tillarga eng yaqin tildir. Misol uchun, turkiy “q” tovushi mo'g'ulchada qattiq “x” shaklida talaffuz qilinadi. Agar shu farqni yodda tutgan holda so'zlashsak, bu tillarning negizi bir ekanini anglab yetish mumkin bo'ladi va o'nlab so'zlarni tarjima qilish kerak bo'lmaydi:

*Qora – xar
Qoraqo'rim – Xorxorin
Qo'ng'iro' – xonxirat
Quda – xodo, qudaq'ay – xodog'iy.*

HAMKORLIK UFLARI

Mo'g'uliston va O'zbekiston o'rtasida diplomatik aloqalarning o'rnatilishi har ikki mamlakat uchun foydalidir ekan shubhasiz. Iqtisodiy jihatdan olib qaralsa, Mo'g'uliston keskin o'zgaruvchan iqlim sharoitida bo'lgani uchun bu yerlarda meva, sabzavot va poliz ekinlari yetishtirish juda qiyin. Ammo go'sht, sut, jun mahsulotlari tayyorlash va eksportida ancha oldinda. Buni tasavvur qilish uchun Mo'g'uliston aholisi uch yarim million, chorva mollarning soni esa 80 mln bosh ekaniga e'tibor qarashning o'zi kifoya qiladi. Ammo Mo'g'uliston deganda ko'z oldiga chorvachilik keladiganlar adashadi. Chunki mamlakatning asosiy daromadi tog'-kon sanoatidan keladi. Urbanizatsiya darajasi juda yuqori va bugungi kunda aholining 65 foizi shaharlarda yashaydi.

Mo'g'uliston va O'zbekiston ilmiy aloqalar masalasiga kelsak, hozircha ko'p ish bajarilgan yo'q. Buning asosiy sababi, albatta, diplomatik aloqalarning yo'lga qo'yilmaganini bilan bog'liq edi.

Shunday bo'lsa-da, bir nechta oliy o'quv yurtlarimiz, xususan, Urganch davlat universiteti va Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti Mo'g'uliston Milliy universiteti bilan hamkorlik shartnomalarini imzolagan.

Biz Mo'g'uliston safaridan qaytganimizdan so'ng, tarix fanlari doktori, Respublika Ma'naviyat va Ma'rifati markazining Xorazm viloyati bo'limi boshlig'i Bekzod Abdirimov “Chingizxon bosqini va yurtdan ayrilganlar taqdiri” nomli kitobini chop ettirdi. Urganch universiteti tadqiqotchisi Mardon Hasanov “Mo'g'uliston hayratlari: Urganchdan Ulan-Batorgacha” nomli sayo-hatnoma yozdi.

Joriy yilning 4–6-iyun kunlari Urganch davlat universitetida “Tarix va filologiya sohasida o'zbek-mo'g'ul ilmiy aloqalari” mavzusidagi xalqaro simpozium tashkil etildi. Unda mo'g'ulistonlik olimlar ishtirokida konferensiya, aylana stol va boshqa ilmiy-amaliy tadbirlar doirasida muhokamalar olib borildi.

Ammo hali oldinda qilinadigan ishlar ko'p. Muammolar ham talaygina...

Birinchidan, Mo'g'ulistonda arxeologik yodgorliklar o'zbek olimlari tomonidan mutlaqo o'rganilmagan. Vaholanki, O'rxun madaniy landshaftidagi asosiy arxeologik yodgorliklar umumturkiy meros sanaladi.

Ikkinchidan, oltoy tillarini o'rganishga e'tibor bo'lmagani uchun mo'g'ul tili qiyosiy o'rganilmagan. Lug'atlar, so'zlashgichlar yo'q.

Uchinchidan, ikki xalq o'rtasida etnik o'xshashliklar juda ko'p bo'lsa-da, etnologik tadqiqotlar olib borilmagan.

Bugungi kunda O'zbekiston va Mo'g'uliston o'rtasida diplomatik aloqalarning yo'lga qo'yilishi ko'plab muammolarning hal etilishini osonlashtirishi tabiiy. Ulan-Bator va Toshkent o'rtasida uchoq qatnovi yo'lga qo'yilsa, imkoniyatlar yanada kengayadi.

O'ylaymanki, yaqin kunlarda ikki mamlakat olimlari o'rtasida hamkorlik yanada jonlanadi. Bu, albatta, filologlarimiz uchun yangi ilm uflariga yo'l ochadi. Eng asosiy-si, o'zbek olimlarining qardosh davlatlarning turkologiya sohasida olib borayotgan strategik tadqiqotlariga yanada salmoqli hissa qo'shishiga, hamkorlikning tag'inda kengayishiga cho'ng imkoniyatlar paydo bo'ladi.

Anvar BO'RONOV,
filologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD)

Nafasingdan gul-u tuproq uyg'onar

O'tkir RAHMAT

Tunlarni oralay o'tadi umr,
Shomlarga yetaklab boradi kunduz.
Bilmadim, dilidan nellar o'tgandir,
Borini umidga baxsh etgan ul so'z:

– Bolam,
qaldirg'ochlar keldimi qaytib...

Shunchalar bo'ldingmi, hayot sen yovuz,
Hayronman, bu foni duno ishidan.
O'ngimni allalar ba'zida ma'yus,
Bir ovoiz keladi ba'zan tushimdan:

– Bolam,
qaldirg'ochlar keldimi qaytib...

Ey hamal, buncha ham sog'intirmasang,
Nafasingdan gul-u tuproq uyg'onar.
Hanuzki, o'ylarim bosadi xarsang,
Mening yuragimda bir savol yonar:

"Bolam,
qaldirg'ochlar keldimi qaytib..."

ADOLAT

Oftob, ko'rinmasang tunlarga bayram,
Yulduzlar sochilib nozlanar hatto.
Zulumot soch yoyib borlig'i yayrab,
Tush ko'rib uxlaydi tong otguncha to.

Oftob, ko'rinmasang tilsim bu olam,
Dunyoning kengligi ko'zdan panada.
Qayda yig'layotir qayg'u, g'am, alam,
Qaysi bir kimsaning burni qonagan...

Oftob, ko'rinmasang yirtiq-yamoqlar
Borligi namoyon bo'lmaydi axir.

Kimdandir qolgan u pista-po'choqlar,
O'zganing bo'yniga qolmog'i og'ir...

Oftob, ko'rinmasang oq va qorani
Biridan birini ajratmoq azob.
Besh kunlik dunyoda ochib orani,
Bir umr bor bo'lg'in, muqaddas OFTOB!

Ketishga chog'landim,
Dilimda otash,
Ko'ngil uzmoqlikka etolmam jur'at.
Nimadir o'ziga tortadi yakkash,
Bilmadim, ne edi bu sirli qudrat.

Ota uy.
Onamning so'zlari yoniq,
Mehr-u muhabbatdan taft ulashardi.
Beg'ubor bolalik dargohi ulug',
Xotir-u xayolda shunday yashardi:

"Buncha ham shoshmasang, ishing qochmaydi,
Ertaga ketsang ham bo'lardi, bolam..."
O'shanda xo'rsinib jilmayib qo'ydi
Meni qo'yvorgisi kelmagan onam...

Aytganday, ishlar ham ketmadi qochib,
Men unga erta-kech yurdim ko'milib.
Topmadim biroz vaqt tashvishdan kechib,
O'ylasam yig'lagim kelar dil to'lib...

Endi jonim o'tar hasratli bir his,
Qaysidir og'riqdan aylaydi ogoh.
Sog'inch quchog'ida mehribon, munis,
Olisdan yo'limga boqar bir nigoh.

Ruhim bu yo'llarda ne-ne g'am yutgan,
Umrinni horitgan tashvish va qayg'u.
Ko'zlari yoshlanib intizor kutgan
Ehtimol, onamdir, onam edi u.

Bahorim o'rnini tortib oldi kuz,
Armonni ko'ngildan daf etolmam hech.
O'ngimda kelmayman unga yuzma-yuz,
Endi tushlarimga kirar u har kech...

Olisdan yo'limga boqar bir nigoh...

"Jo'ra, tut pishig'iga yetsaydik koshki..."
Do'stim Obloberdini xotirlab

Sovuqning zug'umi bunchalar qattol,
Sandalning taftidan topmaysan orom.
Tanamda quvvat kam, kundan kun behol,
Uyqumda tinchim yo'q, tun ham beorom...
Ko'zimda qalqigan sog'inchi yoshki,
Jo'ra, tut pishig'iga yetsaydik koshki...

Uvillab eshikka shamol urar bosh,
Tuynukdan izillab qo'yar izz'irin.
Sabrdan yo'g'rilgan metinday bardosh,
Yurakka baxsh etgan sovutmay qo'rin...
Bilmadim, balki bu bir shirin tushki,
Jo'ra, tut pishig'iga yetsaydik koshki...

Bilasan, bolalik kechdi dalada,
Bir umr suyagim mehnatda qotdi.
Yostiqqqa bosh qo'ygan bemor pallada,
Bir umid dilimda meni uyg'otdi...
O'ylasam, bu manzil orzumning ko'shki,
Jo'ra, tut pishig'iga yetsaydik koshki...

Fursatlar hol so'rmay boradir o'tib,
O'y sursam o'yimning ko'rinmas so'ngi.
Armon-uohlarni ichimga yutib,
Har kuni sog'inib kutaman tongni.
Bu olis bolalik otashin ishqih,
Jo'ra, tut pishig'iga yetsaydik koshki...

BISOTIM, BORLIG'IM – EY, JONIM VATAN!

Tuproq,
Kipringingga g'uborlar qo'nib,
Sho'xlik qilib yurar hamon sabolar.
Sening quchog'ingda tug'ilib, unib,
Ertakka aylandi momo, bobolar.

Muqaddas ruhiyat,
Har garding – kitob,
Varaq-qaraq qo'lda o'pib o'qirlar.
Poyida kim seni toptasa shu tob,
Bilginki,
Bu faqat nonko'r, so'qirlar!

Tuproq,
Onajonim,
Otamsan, boqsam,
Daraxt-u tog' bo'lib adl turgandek.
Hidlarining mast etgan ayni subhidam
Bulbulday bog'larda sayrab yurgandek.

Burro zabonimning tafti so'nmagay,
Bu hayot oftobi toki bor ekan.
Sening diydoringga umr to'ymagay,
Bisotim, borlig'im –
Ey, jonim Vatan!

YANGI NASHRLAR

“NUR BORKI, SOYA BOR” – XITOIY TILIDA

Yaqinda O'zbekiston xalq yozuvchisi O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" kitobi AQShda sevib o'qilayotganidan xabar topib, behad quvongan edik.

Pekinda bo'lib o'tgan 30-Xalqaro kitob ko'rgazmasi doirasida yurtodoshimiz Dildora Ismoilova tomonidan sevimli adibimizning xitoy tiliga tarjima qilingan "Nur borki, soya bor" kitobi taqdimoti o'tkazildi.

Tadbirida ushbu mamlakatdagi elchixonamiz, Xitoy davlat matbuot muassasalari, nashriyot va bosmaxona vakillari, adabiyotshunos olimlar ishtirok etdi. So'zga chiqqan "Duzhe" nashriyot uyi prezidenti Van Syanmen, nashr muharriri Ma Lina va boshqalar ikki xalq o'rtasidagi madaniy aloqalarni mustahkamlashda badiiy adabiyotlar tarjimasini muhim ahamiyat kasb etishini aytib o'tishdi.

Tarjimon boshqa durdona asarlarimizni ham xitoy tiliga o'girish va elchixonamiz yordamida nashr ettirishni rejalashtirgan.

DO'STLIK KUYCHISI

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasida "Do'stlik" ordeni sohibi, Tojikistonda xizmat ko'rsatgan jurnalist, zullisonayn shoir va tarjimon O'lmas Jamol tavalludining 90 yilligi munosabati bilan chop etilgan "O'zim dunyo aro dunyo" kitobi taqdimoti bo'lib o'tdi.

Tadbirida Yozuvchilar uyushmasi raisi Sirojiddin Sayyid, respublika tojik milliy madaniy markazi raisi Gulardon Subhonova va boshqalar O'lmas Jamol hayoti va ijodi, tarjimonlik mahorati hamda undan qolgan boy badiiy merosning bugungi yosh avlod tarbiyasida tutgan o'rni va ahamiyati haqida so'z yuritishdi. O'lmas Jamol To-

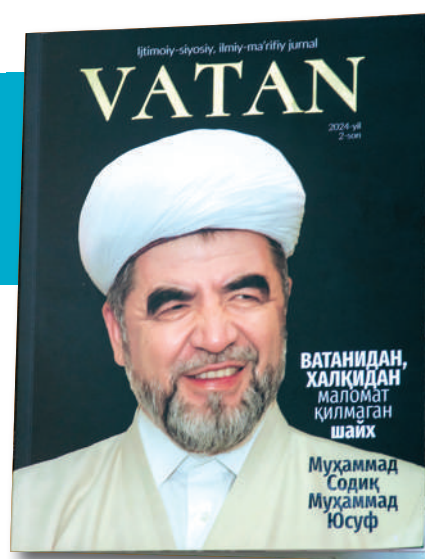

jikistondagi o'zbek adabiyotining ko'zga ko'ringan, sermahsul vakili edi. "Surur", "Masrur", "Manzur" va "Ma'mur"dan iborat to'rt devon shoirning eng sara g'azallarini o'z

ichiga olgan. U she'rlar yozish bilan birga, jurnalistika sohasida ham barakali ijod qildi. Uzoq yillar Dushanbeda o'zbek tilida nashr qilinadigan "Xalq ovozi" gazetasi-da mehnat qildi. Vafotidan keyin Xatlon viloyatining ma'muriy markazi – Boxtar shahri ko'chalaridan biriga shoir nomi berildi.

– O'lmas Jamol butun faoliyati davomida o'zbek va tojik xalqlarining azaliy do'stligini baralla kuyladi, – dedi Gulardon Subhonova. – Shoir ijodini o'zbek va tojik xalqlari o'rtasidagi ma'naviy ko'priki, deyish mumkin. U ikki tilda baravar ijod qildi, asarlarida qardoshlarini birlamlik, do'stlik, ahillikka chorladi.

Zulayho AHMADJONOVA

“VATAN” SAHIFALARIDA...

Yaqindagina mushtariylarimizga "Vatan" deb nomlangan yangi jurnalning nishona soni chop etilgani haqida xabar bergan edik. Mana, jurnalning ikkinchi soni ham qo'limizda turibdi. Mazkur nashrdan ham milliy o'zlik, ona yurtga muhabbat tarannum etilgan, millatimiz o'tmishi va buguni, so'nggi yillarda yurtimizda yuz berayotgan islohotlar, bugunning dolzarb masalalari, amalga oshirilishi belgilab olingan, kelgusi rejalari yoritilgan maqolalar, shuningdek, ilmiy-adabiy asarlardan parchalar, she'rilar o'rin olgan.

Jurnalning ilk sahifalaridayoq Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lponning "Go'zal Turkiston" she'rini o'qishingiz mumkin. Turkkiyalik siyosatchi Osman Mestening shu yil may oyida Turkiya Buyuk millat majlisida so'zlagan nutqi "O'zbekiston buyuk Turkistonning qalbidir" sarlavhasi ostida berilgan. Osman Mesten o'z nutqida yurtimizni: "O'zbekiston bugungi kunda faqat Markaziy Osiyoning emas, balki butun dunyoning porloq yulduziga aylangan", deya e'tirof etadi. "Xalqaro hayot" ruknida O'zbekistonning Xitoydagi elchisi Farhod Arziyevning "O'zbekiston – Xitoy: o'zaro do'stlik, ishonch va teng manfaatlilik hamkorlik" nomli tahliliy maqolasi o'rin olgan. Unda ikki davlatning ijtimoij-iqtisodiy, madaniy aloqalari haqida so'z boradi. Hozirda Moskva shahrida istiqomat qiluvchi, uzoq yillar yurtimizda turli idora, vazirliklarda faoliyat ko'rsatgan Anna Goncharovanning dil so'zlari "Shavkat Mirziyoyev – o'zbek xalqining fidoyi farzandi!" sarlavhasi bilan nashr qilingan. Yaqinda O'zbekistonga kelib ketgan muallif yurtimizda bo'layotgan o'zgarishlar, islohotlar, bunyodkorlikdan hayratga tushganini bayon qiladi.

Samarqand viloyati hokimi Erkinjon Turdumovning "Yana "Yer yuzining sayqali"ga aylanayotgan Samarqand" nomli maqolasi-da ushbu qadim shaharning tarixiy maqomi haqida to'xtalib, Samarqand Alp Er To'nga davridayoq jahonning muhim kentlaridan biriga aylangani, nafaqat savdo-sotiq, balki ilm-u irfon beshigi bo'lgani, turli davrlarda amalga oshirilgan bunyodkorliklarga butun dunyo havas qilgani aytiladi.

Shuningdek, jurnal sahifalarida Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf jome' masjidi imom-xatibi, Shayx hazratlarining o'g'li Ismoil Muhammad Sodik bilan otasining ibratli hayot yo'li, shaxsiyati haqidagi suhbat o'rin olgan.

Turkiyoning yovqur farzandi Shermuhammadbek qo'rboshining nabirasi Osmanbek "O'zbekiston bizning yuragimizda" nomli maqolasi bobsini: "Bizga Vatan va millat ishini meros qoldirdi", deya yodga oladi. "Vatandosh minbari" ruknida Turkis-

tan – Amerika uyushmasi prezidenti Abdulla Xo'janing "Vatan, to tanga jonim bor, seningdirman" sarlavhali ko'ngil kechinmalari o'quvchini ta'sirlantiradi.

Yurtimizda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan ishlar, istiqbolli rejalari haqida iqtisodiyot fanlari doktori Nurislom To'liyevning "Mintaqa mamlakatlari iqtisodiy hamkorligi: zarurat, imkoniyat va natijalar", G'ayrat Sheraliyevning "O'tmish va kelajak chorahasi", iqtisodiyot fanlari doktori Akram Hoshimovning "O'zbekistonning 2030-yilgacha "yashil taraqqiyot"ga erishish strategiyasi qanday?", tarix fanlari doktori Alisher Sabirovning "Markaziy Osiyo: tarixiy-madaniy birligni anglashdan mintaqaviy integratsiya sari" maqolalarini o'qishingiz mumkin.

Ushbu nashrda tarixiy mavzularga ham murojaat qilingan bo'lib, unda "O'zbek" etnonimi: millatimiz nomi qanday paydo bo'lgan?", "Abdullaxon – Turonning so'nggi buyuk hukmdori", "Millat: biz uni qanday tushunamiz yoki tushunmogh'imiz kerak?" kabi maqolalar o'qishligi bilan ajralib turadi.

Shuningdek, jurnal sahifalarida Umberto Ekoning "Joys poetikalari" kitobi haqida, "Uliss" romani tahliliga bag'ishlangan bobidan parcha, Timoti J.Uinterning "Mutaassiblik qashshoqligi" maqolasi tarjimalari bilan ham tanishishingiz mumkin. "Aytmatovni sevishadi, o'qishadi, eslashadi" nomli suhbat, "Orientalizm": Sharq va G'arb masalasiga yangicha qarash" maqolalari ham o'quvchini fikrlashga, mushohada yuritishga undaydi.

Jurnalning did bilan sahifalanishi, o'ziga xos dizayn, muqovada berilgan "Toshkentda tong. Qaldirg'ochlar raqsi", "Javzo" nomli fotosuratlar ham o'quvchining estetik tafakkuriga ta'sir etishi, mutolaaga rag'batini oshirishi shubhasiz.

M.IBROHIMOVA

Abdumannon MUHAMMAD olgan surat.

ULAR GERMANIYADA O'QIGAN EDI

Bashim Solih qismati

Turkiston jadidlik harakati qamrov davri qisqa, ammo mazmuniga ko'ra juda keng ko'lamli hodisadir. Uni yaqin tarixda chegaralari o'zaro uyg'un bo'lgan qo'shni qardosh millatlar o'rtasidagi shu davr bilan qo'shib o'rganish yaxshi natijalarga olib kelishi, hodisani har jihatdan teran anglashga yordam berishi tabiiy. Topilgan yangi ma'lumotlar yopiq sahifalarni ochadi, mujalliklarga aniqlik kiritadi.

Joriy yilning may oyida Ashxobod shahrida o'tkazilgan xalqaro ilmiy anjumanida qatnashdim. Qozoq, ozarbayjon, turk olimlari bilan tanishib, ular bilan jadidlar mavzusida gaplashdik. Turkman jadidlari hayoti va ijodi bilan shug'ullanayotgan olimlar ham gurungimizga qo'shildi. Tan olish kerak, turkmanistonlik jadidlarning hayot yo'li, faoliyati xususida bizda juda kam ma'lumot bor. Biroq jadidlik harakati, yangi maktab va matbuotning, teatr va yangi adabiyotning paydo bo'lishi kabi ijtimoiy-madaniy hodisalar turkman millati ma'naviy-ma'rifii hayotini ham chetlab o'tgan emas. Shu xususda fikrlashar ekanimiz, iste'dodli shoir, turkman va o'zbek adabiyotining bilimdoni O'razmurod Murodov birdan sergak tordidi. "Germaniyaga yuborilgan talabalaridan biri xususida o'qiganim bor, og'a. Men bir go'rayin-da", dedi jonlanib. Yangi mujddadan quvondim.

Oradan hech qancha vaqt o'tmasdan u taniqli turkman etimolog olimi Sultonsha Ataniyozovning "Yo'lg'a eltgan yo'laklar" asaridan nusxa yubordi. Kitobning "Elik yildan keyingi uchrashuv" bo'limi men uchun juda zarur bo'lib chiqdi. Bu xotira-esseda buxorolik talabalar bilan birga Germaniyada o'qishga yuborilgan chorjo'ylik Bashim Solih qismatidan so'z o'chilgan edi. Jadidlar borasida barcha biladigan gapni usluban o'zgartirib, yangilik o'laroq qayta takrorlash tobora urfga kirayotgan bugungi kunda ayni "yuqumli kasallik"dan saqlanish uchun darrov zahmatkash jadidshunos Serali Turdiyevning ikki bor nashr etilgan "Ular Germaniyada o'qigan edilar" nomli qimmatli kitobiga nazar tashladim. Biroq unda xorijda o'qigan bir qancha talabalarining faoliyati, familiyalari qatorida Bashim Solih uchramadi. Yana bir kitob – tarixchi Bahrom Irlzayevning bundan ikki yil oldin "Germaniyada ta'lim olgan Turkiston yoshlari" asarini varaqlash zarurati tug'ildi. Darhaqiqat, bunda nisbatan yosh o'quvchilarning o'ndan ko'prog'i, jumladan, Usmon Omonov, Hamro Abdullayev, Ne'mat Narzulla, Rahmatjon Avajonov kabi Germaniyaga o'qishga borganlar haqida ma'lumotlar berilgan. Ne'mat Narzullaga tegishli sahifalarda Bashim Solih ismi ham uchradi. Uning hamyurtlari bilan "1926-yili 31-may kuni Zaraudan Berlinga yetib kelgani" aytiladi.

Boshqa ma'lumot yo'q.

Bashim Solih qismati bilan qiziqib, o'zim jamlagan manbalarga, Berlin arxividan olganim – Germaniyaga borib o'qigan talabalar ro'yxatiga qaradim. Bashim Solihni topdim. Buxoro Xalq Respublikasi tomonidan 1922-yil sentyabrda Germaniyaga yuborilganida Bashim Solih 16 yoshda edi. Ko'pchilik hamsaboqlari kabi u ham Kyoslin shahridagi oilalardan biriga joylashadi... Buxorodan borgan talabalariga rahbar bo'lgan tatar ziyolisi Olimjon Idrisiyning germaniyalik ta'lim mas'ullariga yozgan xatida shunday ma'lumotlar bor. 1925-yil 7-avgust kuni Olimjon Idrisiy Germaniyaning Kyoslin shahrida o'qiyotgan o'quvchilar quruq yurti direktori doktor Tominskiyga murojaat qiladi. Xat talabalarning o'z vatanlariga qaytarilishiga doir bo'lib, Olimjon Idrisiy unga ikkita hujjat ilova qiladi. Ilova qilingan birinchi hujjat 1925-yil 30-iyul sanasiga tegishli bo'lib, 39 talabani o'z yurtiga qaytarilishiga oid edi. Olib ketuvchi mas'ul sifatida Grigoriy Meyerson belgilangan va qaytarib olib ketish vaqti aytiladi. Uning ostiga Yakubovich degan kimsa imzo qo'yadi. Ilova qilingan ikkinchi hujjat ham 1925-yil 30-iyul sanasiga tegishli. Unda Germaniyada o'qiyotgan (Kyoslin dan 18 nafar o'quvchi) 39 nafar o'quvchi va talabalar ro'yxati keltiriladi. Ro'yxatdagi talabalar har qanday vaziyatda bo'lmasin, 20-avgust kuni ketishga hozir bo'lishlari ta'kidlanadi. Ostiga Grigoriy Meyerson imzo qo'yadi (15068 raqamli arxiv manbasi).

Talabalarni Turkistonga qaytarish uchun borgan Grigoriy Meyerson tuzgan ro'yxatning oltinchi o'rinida Bashim Solih nomi turibdi. Biroq bu ro'yxat, bu mitti ma'lumot Bashim Solih qismati haqida aslida tugal tasavvur bermaydi. Yuqorida keltirilgan rasmiy arxiv hujjatida O'rta Osiyo universiteti rektori sifatida tavsiflangan Grigoriy Meyerson sovet hukumatining rasmiy topshirig'iga ko'ra "bolsheviklarga qarshi kayfiyatli kuchayib ketgani uchun" talabalarning ko'pchiligini majburan o'z uylariga qaytarishi lozim edi. Ro'yxatlar tuziladi, munozaralar bo'ladi, muzokaralar olib boriladi. Talabalar uylariga qaytish rejasidan rizo bo'lishmaydi. Serali Turdiyevning yozishicha: "Bunga javoban Berlin universiteti falsafa fakulteti talabasi Ahmad Shukriy norozilik namoyishi sifatida unga (Meyersonga – B.K.) qarshi havoga o'q uzadi. O'q ovoizdan qorqqan Meyerson shoshilinch ravishda Moskvaga qaytib, xorijda o'qiyotgan talabalarning burjaziya g'oyalari ta'sirida sovetlarga qarshi ruhdan tarbiya topayotganligi haqida soxta chaquvnomalar yozadi" (Sh. Turdiyev. "Ular Germaniyada o'qigan edilar". Toshkent. 2006. 17-bet). To'g'risi, hukmron sovet hukumati topshirig'i o'z vaqtida bajarilgan, ba'zi talabalar majburan yurtiga qaytarilgani ham bor gap. Ammo ulardan ayrimlari sovet iskanjasiga tushmaslik, erkini kishanga solmaslik uchun hayot yo'lini xorij bilan bog'lashga majbur bo'lishdi. Ko'pchiligi iziga qaytmassan

ta'lim-tahsilini oxiriga yetkazish yo'llarini izlashdi va Germaniyadagi o'qishlarini qat'iyat bilan davom ettirdi.

Fikrimcha, ta'limda davom etgan talabalar qatorida turkman millatiga mansub Bashim Solih ham bor edi. Shunga ko'ra S.Ataniyozovning "Elik yildan keyingi uchrashuv" xotira-essedagi ma'lumotlar Bashim Solihga oid tasavvurlar kengayishiga yordam beradi. Bashim Solih barcha Germaniyaga borgan talabalar qatorida avvaliga nemislarning oilasida bir yil yashaydi. Yevropaga xos ma'naviy muhitni, nemis tilini, nemislarning urfodatlarini qaysidir ma'noda o'rganadi. Keyin Gyoslinidagi gimnaziya ta'lim oladi. Gimnaziyani bitirgandan so'ng Berlin universitetining Shtutgart shahridagi filiali bo'lgan Oliy qishloq xo'jalik institutida zootexnik ixtisosligi bo'yicha o'qiydi. Oliy ma'lumotli mutaxassis bo'lgach, qasamyodiga ko'ra "asl millat va vatanning so'f istiqloli uchun jonfido"lik uchun Ashxobodga qaytadi.

Shubhasiz, Germaniyaga yuborilgan talabalarning barchasi ezgu niyatli edi. Ularni xorijga o'qishga yuborayotgan jadid ziyoilari Samarqanddagi Amir Temur maqbarasi qoshida qasamyodli va dasini ham olishadi. Ular o'qib, bilim olib, ilg'or texnikani egallab, ilm-fan yutuqlaridan bahramand bo'lib, o'z Vatani qaytishlari va shu el-yurt ravnaqi uchun chin dildan xizmat qilishlari lozim edi. Davrning qaltis tomon yuz burishi, ijtimoiy-siyosiy muhit o'zgarishlari, zamon talot'plari bu va'daning ijrosi uchun tugal imkon bermadi. Biroq Bashim Solih va'daga ko'ra yurtiga qaytadi. Yetti yil Ashxobod shahrida o'z mutaxassisligi bo'yicha turli vazifalarda ishlaydi. Bir muddat Turkmanistonning qishloq xo'jaligi vaziri o'rinbosari kabi mas'ul vazifani bajaradi.

Biroq Bashim Solih manglayiga ham 1937-yilning bo'hroni, qatag'oni imzosi cheklangan edi. Uni sovet korchalonlari millatchilikka ayblab, 20-30-yillardagi barcha ilg'or ziyolilar, Germaniyada birga o'qigan bo'yidoshlari qatorida hibsga olishadi. Aybsiz aybdor Bashim Solih 20-yillik umrini Shimoliy Qozog'istonning Qarag'anda o'lkasida surgunda o'tkazadi. Bashim Solih manfur sovetlarning hukmdori Stalin o'lganidan keyin 1957-yilda o'z yurtiga qaytadi. Bir necha yil ishsiz yuradi. Ish topishi ham qiziq bo'ladi. Bu xususda Sultonsha Ataniyozov shunday yozadi: "Bir kuni o'g'li Ozod va qizi Saylig'o'z bilan kino zalida o'tirgan Bashim shunday ortidagi qatorida ikki rus ayolining nemischa gaplashayotganini eshitadi. Ayrim so'zlarni noto'g'ri aytayotganlari uchun ularning gapiga qo'shiladi. Bu ayollardan biri universitetning chet tillar fakulteti dekani M.V.Kondrateva, ikkinchisi ham shu yerda nemis tili kafedrasining mudiri bo'lib ishlar ekan. Ular "toza nemis" bilan uchrashib qolishganiga quvonib, uni ishga chaqirishadi. Ammo Bashim faqatgina chorvachilik bo'yicha ishlamoqchi bo'lganini aytgandan keyin ular mansabdor ishlardagi sobiq talabalarining yordami bilan uning Chorvachilik va veterinariya ilmiy tekshirish institutiga ishga joylashishiga yordam berishadi".

Ko'p yil o'z sohasi bo'yicha shu institutda ishlab, turkmanlarning ahaltaka otlari nasli bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlari olib boradi va izlanishlari mahsuli sifatida "Ahaltaka otlarining nasli" ("Ахалтекинская порода лошадей") degan kitobini nashr ettiradi. Ora-orada Bashim Solih xotiralar-

ga berilganida 30-yillardagi Turkmanistonning taniqli davlat arbobi Qayy'isiz Otaboyevning "Moskvaga borib aspiranturada tahsil olib kelgin", degan taklifini qabul qilganida "boshimga bu qatag'on kunlari tushmagan bo'larmidi", deb armon qilar ekan. Taqdirda tabdil qilib bo'lmaydi. Ikkinchi bir gap. Chorjo'y pedtseknikumida birga o'qigan kursdoshi Pirquli Rahmon 70-yillarda Bashim Solihni izlab Ashxobodga boradi. Uylariga yaqinlashganda ko'chada so'zlashib turgan uch kishi orasidan hech ikkilanmay Bashim Solihni taniydi. Qancha o'z ismini eslatmasin, Bashim Solih "Pirquli Rahmon" ismini sekin shivirlab takrorlaydi va eslay olmagani aytdi. Shunda sobiq saboqdooshi yoshlikdagi ayrim tafsilotlar, jumladan, bir kechasi qishloqqa qaytayotganlarida chiyabo'rilardan saqlanish uchun bir tunni o'rik daraxti ustida o'tkazganlarini yodga oladi. Shunda Bashim Solih beixtiyor o'midan qalqib turadi va ikki saboqdosh quchoqlashib qayta ko'rishadi. Unsiz yig'lashadi. Bu voqega guvoh bo'lib, ular suhbatini jimgina tinglab o'tirgan Sultonsha Ataniyozov oradan o'tgan vaqtni hisoblaydi: "50 yil 2 oy 14 kun"... Chaquvlaridan, tuhmatlardan ko'ngli zarda bo'lgan Bashim Solih bir muddat sinab, atay o'z saboqdooshini tanimaslikka olgan bo'lsa kerak, degan fikr xayolimga keldi. Chunki surgun va qatag'on azoblarini tortgan bashimsolihlar juda ehtiyotkor, tiliga erk beravermaydigan, to'g'ri kelgan odam bilan ochilishib gaplashavermaydigan, xalq ta'biri bilan aytganda, "qatiqni ham puflab ichadigan" insonlar edi. Stalinizm qamoq, surgunlardan keyin Bashim Solihga o'xshab ehtiyot yuzasidan kamgap bo'lib qolgan o'zbek ziyolilari ham ko'p edi...

Bashim Solihning Germaniyada olgan ta'limi, chet tillarini puxta bilishi turkmanlarning chorvachilik, nasldor ot zotlarini urchitish, zotdor turkman otlari tarixini tadqiq qilish kabi ishlarida juda qo'l keladi. Bashim Solih 1978-yilda vafot etadi. Bugun bu sohadagi turkman olimlari uni o'zlariga ustoz sanaydi.

Gapim tuganchida, to'g'risi, Germaniyaga borib o'qigan talabalaridan biri – Bashim Solih xususida xotira-esse yozgan Sultonsha Ataniyozov va uning yozganlarini taqdim etgan O'razmurod Murodov do'stimizga rahmat aytishga burchliman. O'z vaqtida Germaniyada ta'lim olgan o'quvchi va talabalar taqdirdi bilan bog'liq sahifalarni aniqlashtirib, turli fe'l-atvorga ega bo'lgan ijtimoiy qismat egalari haqidagi tarixiy haqiqatni buzmay yozish zarurati yo'q emas. Zero, bu ham tarixiy bir hodisa, muhtasham tarix kitobining jiddiy o'qilishi lozim bo'lgan sahifalaridan biridir.

Gapim nisbatan qisqa bo'ldi. Holbuki, bu inson boshiga tushgan fojialar, hibsdavri, savol-javoblar oqimiga doir hujjatlar Turkmanistonning maxsus arxivlarida hali-hanuz saqlanayotgan bo'lishi tabiiy. Demochimanki, 30-yillardagi qatag'on bo'hroni barcha millatlar boshiga yog'ilgan ulkan bir ofat edi. Bu balo va ofatning zahmi-izosi hali shu kunga dovur odamlar qalбини iztirobga solib keladi. Erkinlik, inson huziligining naqad behalo ne'mat ekanini anglash uchun Bashim Solih singari taqdir egalarning ibratiga to'la murakkab hayot yo'lga bir qur nazar solish foydalidir.

Bahodir KARIM,
filologiya fanlari doktori,
professor

XOTIRA AZIZ

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda).

Ernazarov Abdurahim – 1888-yili Bulung'ur tumani Tunotar qishlog'ida tug'ilgan. "Sho'royi islom" va "Milliy ittihad" tashkilotlarining sobiq a'zosi bo'lgan. Qamoqqa olingan paytda xo'jalik mudiri bo'lgan. Doimiy ravishda aksilinqilobiy targ'ibot olib borganlikda ayblangan. O'zSSR JKning 66-moddasi 1-bandi bilan ayblanib, 10 yil mehnat tuzatuv lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 2-dekabrden hisoblangan.

QATAG'ON QURBONLARI

Alimov Sayfulla – 1903-yili Shahrixon tumani Beglik qishlog'ida tug'ilgan. "Milliy ittihad" tashkiloti a'zosi bo'lgan. Qamoqqa olingan paytda aniq mashg'uloti bo'lmagan. Aksilinqilobchi guruhga rahbarlik qilgan. Doimiy ravishda hokimiyatga qarshi targ'ibot olib borganlikda ayblangan. 10 yil mehnat tuzatuv lageriga hukm etilgan.

Sharopov Salohiddin – 1899-yili Shahrisabz shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihad" tashkiloti a'zosi bo'lgan. Hibsga olingan paytda artel idorasi raisi o'rinbosari bo'lgan. Aholi orasida aksilinqilobiy targ'ibot olib borganlikda ayblangan. O'zSSR JKning 66-moddasi 1-bandi bilan 10 yil mehnat tuzatuv lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 25-oktyabrden hisoblangan.

Jalilov Dozimxon – 1875-yili Bulung'ur tumani Oxtan quyonchi qishlog'ida tug'ilgan. 1934-yili davlat majburiyatini bajarmagani uchun 6 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. "Milliy ittihad" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi bo'lgan. Doimiy ravishda aksilinqilobiy mag'lubiatchilik targ'iboti olib borganlikda, xalq dushmanlarini maqtaganlikda, mish-mishlar tarqatganlikda ayblanib, O'zSSR JKning 66-moddasi, 1-bandi bilan 10 yil mehnat tuzatuv lageriga hukm etilgan. Jazo muddati 1937-yil 1-dekabrden hisoblangan.

Parpiboyev Jumaboy – 1893-yili Andijon shahrida tug'ilgan. Kommunistik universitetda o'qigan. "Ittihod va taraqqiy" tashkilotining a'zosi bo'lgan. 1920-yil boshlarida Toshkentdagi "Milliy ittihad" tashkilotiga jalb qilingan. Aholi orasida aksilinqilobiy targ'ibot olib borganlikda ayblangan.

Eshonxo'jayev Usmonxon – 1899-yil 14-oktyabrda Andijon shahrida tug'ilgan. 1914–1917-yillarda Andijondagi yashirin "Ittihod va taraqqiy" tashkilotining faol a'zosi bo'lgan. Turkiston kommuniya markaziy komiteti matbuot sektori mudiri bo'lgan. 1937-yil 15-avgustda Qozon shahrida hibsga olingan. 1938-yil 4-oktyabrda Toshkentda otuvga hukm qilingan. Hukm o'sha kuni ijro etilgan.

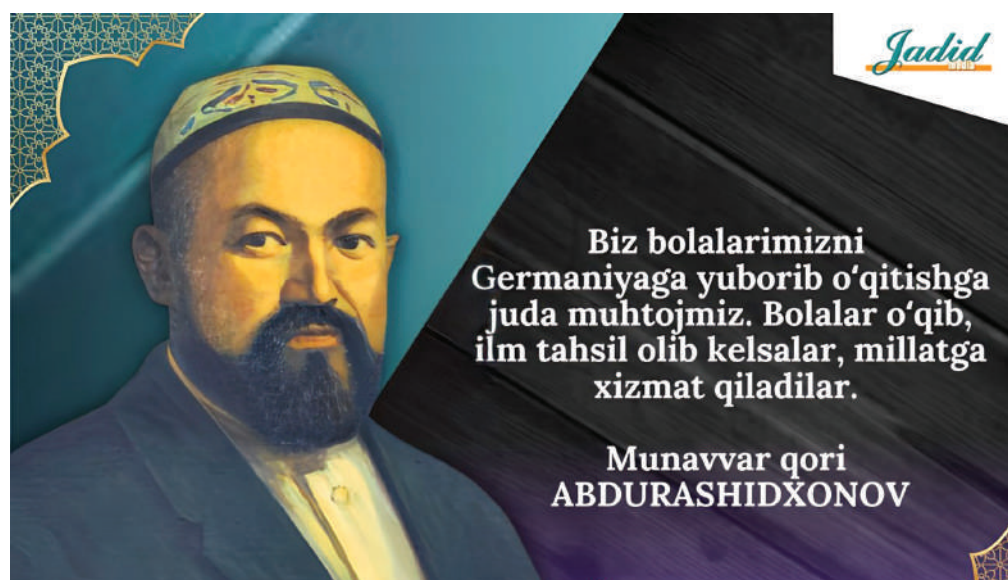
Dadaboyev Bo'taboy Dadaboyevich – 1888-yili Namangan viloyatining Chust shahrida tug'ilgan. "Ittihod va taraqqiy" tashkiloti a'zosi bo'lgan. Aholi orasida aksilinqilobiy targ'ibot olib borganlikda ayblangan. 1938-yil 5-oktyabrda otuvga hukm qilingan. Hukm o'sha kuni ijro etilgan.

Yunusov G'ozli Olim – 1893-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. 1918-yili "Turk o'chog'i" tashkilotini tuzgan. Til va adabiyot institutida ilmiy xodim (1934–1937) bo'lib ishlagan. 1937-yil 3-iyunda Toshkentda hibsga olingan. SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasi sayyor sessiyasining 1938-yil 5-oktyabrdagi yig'ilishida Yunusov G'ozli Olim otuvga hukm qilingan. Hukm o'sha kuni ijro etilgan.

Rahimiy Shokirjon – 1893-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. 1921-yildan Toshkent Eski shahar siyosiy maorif mudiri va maorif inspektori bo'lib ishlagan. 1923-yili "Nashri maorif" jamiyatini tashkil etishda faol qatnashgan. 1912-yildan boshlab usuli jadid maktablari va turli o'quv yurtlari uchun qo'llanmalarni nashr etgan. 1930-1931-yillarda "Milliy ittihad"chilar ustidan bo'lib o'tgan suddan keyin Toshkent maorif tizimidagi muassasalarda ishlagan. 1937-yil 5-avgustda "xalq dushmani" sifatida qamoqqa olingan. SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasi sayyor sessiyasining 1938-yil 5-oktyabrdagi yig'ilishida Rahimiy Shokirjon otuvga hukm etilgan. Hukm o'sha kuni ijro qilingan.

Rustambek SHAMSUTDINOV,
tarix fanlari doktori,
professor,
Nigoraxon AKBAROVA,
ilmiy xodim

(Davomi kelgusi sonda).

Biz bolalarimizni Germaniyaga yuborib o'qitishga juda muhtojmiz. Bolalar o'qib, ilm tahsil olib kelsalar, millatga xizmat qiladilar.

Munavvar qori
ABDURASHIDXONOV

Ildirgi: Xotira-essedagi ma'lumotga ko'ra Bashim Solih o'g'liga "Ozod" ismini qo'ygani ekan. Tabiiyki, bu ism yurt ozodligining ramziy ifodasidir. Unga safdosh bo'lgan jadid ziyolilari o'z vaqtida farzandlariga Erkli, Najot, Hurriyat kabi ismlar qo'ygandani xabarim bor. Abdulla Qodiriy esa 1926-yilgi hibsa mahali dunyoga kelgan va o'sha ofatdan qutulguniga qadar ismsiz otasini kutib yotgan o'g'liga "Mas'ud" (saodatli ma'nosida) degan ism qo'ygani edi. Ismda hikmat, ma'no va xotira bo'ladi.

GURUNG

ODAMIYLIK RUTBASI

lab, biz – sakkiz farzandni hech nimadan kam qilmay ulg'aytirdi. Onajonim esa padari buzrukvorimning borini oshirib, yo'g'ini yashirib, butun umrini farzand tarbiyasiga bag'ishlagan. Ikkovi ham san'atga ipsis bog'langan edi. Ulardagi sozga chuqur mehr va muhtalollikni doim his qilib turganmiz.

To'ng'ich akam Maqsudbek Sobirovni birinchi ustozim deb hisoblayman. Maktabda musiqqa o'qituvchimiz Sultonboy Sobirov, bilim yurtida Bobojon Sapayev menga ustozlik qilgan. Shogirdim deb menga duo bergan, katta sahnaga olib chiqqan ustozim esa O'zbekiston, Turkmaniston hamda Qoraqalpog'iston xalq artisti Ortiq Otajonov bo'ladi. Qolaversa, mendan oldin san'atga kirib kelgan va bu yo'lda ter to'kkan barcha ulug'larni o'zimga ma'naviy ustoz deb bilaman. Ularning ruhi oldida o'zimni hamisha qarzidor hisoblayman.

– Sizingcha, vatanparvarlik nima? Kuy-qo'shiqlar orqali bu tuyg'uni uyg'otish mumkinmi?

– Vatan va vatanparvarlik – juda go'zal mav-

Maqto'v va hamd-u sano faqat Yaratgan zotga yarashadi. Burungilar aytganidek, inson xatkor va nuqsonlidir. Ammo odam bolasining botinida shunday bir javhar – qalb borki, go'zal tuyg'ular va hayratlar makoni o'laroq u hamisha inson zotining mohiyatiga zeb berib, maqomini yuksaklarga ko'tarib turadi. O'zbekiston va Tojikiston xalq artisti Og'abek Sobirov bilan bugungi suhbatimiz ham aynan odamiylik rutbasi-yu san'atkor qalbining iztiroblari, yo'qotganlari-yu shu yo'qotishlar evaziga topganlari haqidadir.

– Og'abek aka, biz yashab turgan dunyo naqadar ko'hna. Odamzodning bu qadim karvoni naqadar uzoq asrlar qaridan kelyapti. Bugun sizning qo'lingizda sayrayotgan "quvyog'och"ni, eng avval, ibtidoada kim chalgan-u sizgacha kimlarning qo'lida yig'lamagan va kimlarga zavq ulashmagan deysiz. Orta bir nazar tashlab, kimlarni o'zingizga chinakam ustoz deb bilasiz va o'zingizni kimdan ko'proq qarzidor deb hisoblaysiz?

– Qalbidam san'atga bo'lgan ilk mehr bolalik chog'imda uyg'ongan. To'g'risi, u vaqtlarda hozir siz aytgan tuyg'ularni his qilish, ang'lashga juda yoshlik qilganman. Aniqlik bilan shuki, bobokalonlarimiz Xiva xoni saroyida cholg'uchi bo'lishgan. San'atkorlik – ajdodlarimizdan qolgan bobomeros kasb. Ilk bor qo'limga tor olar ekanman, otamiz Karimboy Sobirov va onamiz Bekposhsha Jumaniyozova ich-ichlaridan bu qiziqishimni ma'qullab, rag'batlantirishgan. Kerak bo'lganda, duolari bilan menga qanot bo'lganlar.

Otam qirg' yil temiryo'l sohasida ish-

zu. Masalan, Ozarbayjonning Shusha shahrida o'tkaziladigan "Xari bulbuli" madaniyat va san'at festivalida qardoshlarimiz tomonidan kuylanadigan Vatan haqidagi qo'shiqlarni tinglab, odamning ko'ziga yosh keladi, ko'ksi mehr, iftixorga to'ladi. "Ulug'imсан, Vatanim", "Fidoying bo'lgaymiz seni, O'zbekiston!" singari o'zbekona qo'shiqlarni tinglaganda ham xuddi shunday kechinmalarni tuyasiz. Bunga sabab ushbu qo'shiqlar botinidagi samimiyyatdir.

– To'g'ri, ammo tanganing ikkinchi tomoni bor. Bu muqaddas mavzuni siyqalantirib, vatanparvarlik g'oyasini o'z manfaati yo'lida dastak qilayotgan ayrim san'atkorlarga nisbatan yurtdoshlarimizda e'tiroz uyg'onayotgani ham bor gap...

– Inkor qilmayman. Ammo men uchun vatanparvarlik bu – otam, onam va bobalarim yotgan muqaddas tuproqni chinakamiga

deklaratsiya deb bilishdir. Ustozim Komiljon Otaniyozov kuylaganidek: "O'zga yurtning bog'i bilan bog'chasi o'z yurtimning yan-tog'icha ko'rinmas". Negadir shu qo'shiqni ehsitam yo ustozga ergashib kuylasam, doim ko'zimda yosh aylanadi.

– Aytganicha, siz Komiljon Otaniyozov "Suvora"larini ko'p kuylagansiz. Kuylamoqdaziz. Buyuk hofizning ashaddiy muxlisilari tomonidan tanqid qilinishdan qo'rqmaysizmi? Umuman, tanqidga munosabatigingiz qanday?

– O'rinni bo'lsa, e'tirozim yo'q, samimiy qabul qilaman. Ammo o'rinni tanqid va shaxsiy xusumat – boshqa-boshqa narsa. Ular orasidagi nozik farqni aniqlik olish kerak. Tanqid bahona shaxsni atay obro'sizlantirish maqsad qilingan bo'lsa, bu – endi yomon, judayam yomon. Fe'limdagi og'ir-vazminlik sabab men bu borada besabirlik qilmaganman. Biz tomonlarda: "Seni tishlasa, sen ham itni tishlaysanmi?" degan bir aytim bor. Ortiqcha gap-so'z, shov-shuvlarga aralashishni to'g'ri

deklaratsiya deb bilayman. Men uchun muhimi – ijod qilish, yangi qo'shiqlar yaratish va chinakamiga ijod zavqini tuyushdir.

– Joriy yilning aprel oyida Ozodbek Nazarbekov, Yulduz Usmonova, Munajat Yo'lichyeva, Yodgor Sa'diyevlar qatori siz ham "Tojikiston xalq artisti" faxriy unvoniga sazovor bo'ldingiz. Shu o'rinda an'anaviy bir savol, o'sha lahzada qalbingizdan nimalar kechdi? Bugun qanday qo'shiqlar yaratapsiz?

– O'sha lahzadan to hozirgacha bir narsa – ikki xalq ishonchiga munosib bo'lishim shartligi haqida o'ylayman. Bu yuksal xalqaro e'tibor va e'tirof zamirida Prezidentimizning biz san'atkorlarga bo'lgan mislsiz mehri va g'amxo'rligini ko'rish mumkin. Keyingi yillarda qo'shni davlatlar bilan yaqin do'stlik munosabatlari tiklandi, uzoq vaqt taqa-taq yopilgan eshiklar ochilib,

uzilgan rishtalar qayta bog'landi. Bu borada xalq diplomatiyasining bir shoxobchasi bo'lgan san'at omilidan ham oqlona foydalanilayotir. Mana shu jihat biz san'atkorlarning ham nufuzini oshirib, o'z fuqarolik burchiga yangicha ko'z bilan qarashga undamoqda. Qisqa qilib aytganda, Yurtboshimizning bag'rikeng siyosati tufayli biz qo'shni davlatlarda ham tanilish asnosida o'zimizning milliy san'atimizni targ'ib qilish imkoniyatiga ega bo'ldik. Biroz baland-parvozdak eshitilsa-da, bugungi dorilomon kunlar sharoifati bo'lmasa, bu imkonlar qayda edi? Endi nafaqat o'zbek, balki tojik san'at shi-navandalari uchun ham ijod qilish mas'uliyati zimmanizda. Ayni paytda har ikkala qandosh va jondosh millatga ehtirom tariqasida o'zbek va tojik tilida shir-u shakar qo'shiq tayyorlayapmiz. Yaqin kunlarda ushbu qo'shiqning taqdimoti bo'lib o'tadi.

– Sobirovlar sulolasidan bugun ham yangi nomlar chiqyaptimi? Shu haqidayam muxlisaringizni xabaridor qilsangiz.

– Ukam Anvar Sobirov necha yildirki, qo'shiqchilik va aktyorlik sohasida barakali ijod qilmoqda. O'rtancha farzandim Ibrohim ham Yunus Rajabiy nomidagi maqom institutida tahsil olayotir.

Xabaringiz bor, maqom san'atiga shaxsan Prezident darajasida e'tibor qaratilyapti. Chunki maqom – bu tarix, maqom – bu o'zligimiz. Ayni kunlarda so'lim Zomin tog'lari bag'rida II Xalqaro maqom festivali bo'lib o'tmoqda. Davlat rahbarining festival qatnashchilariga yo'llagan tabrigidagi yuksal ruh biz san'atkorlarga tolmis qanot bag'ishlaydi.

– So'nggi savol: eng katta boyligingiz nima?

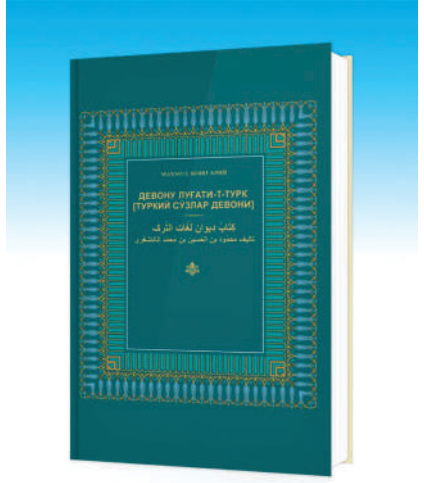
– Eng katta boyligim – iymonim, undan keyin san'at va san'atga bo'lgan muhabbatimdir.

Sanobar MEHMUN suhbatlashdi.

MUJDA

Joriy yilning 24-25-iyun kunlari Qirg'iziston poytaxti Bishkek shahrida Mahmud Koshg'ariyning "Devoni lug'otit turk" asari 950 yilligiga bag'ishlangan xalqaro konferensiya bo'lib o'tdi.

Konferensiyada YUNESKO, Turkiy Akademiya, Turkiy davlatlar tashkiloti va boshqa qator xalqaro tashkilotlarning rahbarlari va vakillari ishtirok etdi.

"UMUMTURKIY LUG'AT" YARATILADI

Turkiy davlatlar tashkiloti Bosh kotibi Kubanichbek Omuraliyev "Devoni lug'otit turk" asarini ilmiy doiralar va jamoatchilik tomonidan chuqur o'rganish lozimligini ta'kidlab, uning zamonaviy turkiy tillarning rivojlanishidagi alohida ahamiyatini qayd etdi. Shuningdek, "Devoni lug'otit turk" asosida "Umumturkiy lug'at" yaratishni taklif qildi.

Ma'lumki, "Devoni lug'otit turk" asari turkiy xalqlarning tili, tarixi, geografiyasi va madaniyatiga oid ilk yozma ensiklopediya hisoblanadi. Devon o'z davridagi turkiy qa-

bilalarning lug'atini izohlab, ular orasidagi farqlarni ko'rsatib bergan. Ayniqsa, ushbu asar turkiy xalqlarning shakllanishi va taraqqiyotini belgilashda muhim ahamiyatga ega. Darhaqiqat, bugun tilimiz lug'ati ajnabiy so'zlar bilan boyib, o'ziga xosligi, o'z ifoda yo'sinidan begonlashayotgan bir paytda "Devoni lug'otit turk"ka tayanib chetdan o'zlashayotgan so'zlarning muqobilini topish oldimizda turgan dolzarb masalalardan biridir.

Mahliyo XURRAMOVA

"Jadid" gazetasi jamoasi va muassislari "Tafakkur" jurnali bosh muharriri, O'zbekiston xalq yozuvchisi, Erkin A'zamga volidayi muhtaramasi

Ruxsatoy momo A'ZAMOVAning

vafoti munosabati bilan chuqur hammadlik izhor qiladi.

YANGI LUG'AT

ATAMALAR SHARHI

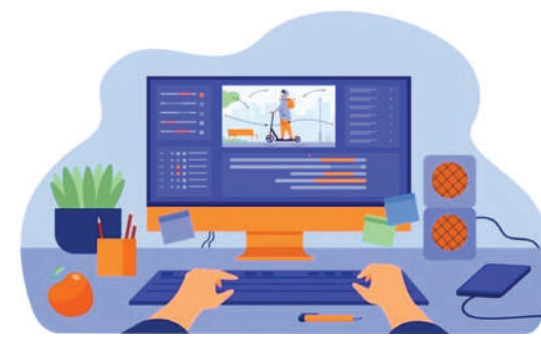

DEDLAYN – o'zaro kelishuvga asosan, ish beruvchi tomonidan belgilangan vazifani bajarish va topshirish uchun qo'yilgan so'nggi muddat.

DRON – uchuvchisiz uchadigan uskuna. Uni masofadan turib boshqarish va u orqali turli vazifalarni bajarish mumkin. Kuzatuv ishlarini olib borish, tasvirga olish kabi ishlar shular jumlasidandir.

INTERFEYS – dasturlash hamda texnik vositalar majmuyidir. U elektron hisoblash mashinalarining operativ va tashqi xotira qurilmalaridagi bir qancha funksional qurilmalarning o'zaro ta'sirini ta'minlaydi.

KOGNITIV – anglash, tushunish kabi ma'nolarni o'zida jamlagan ushbu so'z bilish faoliyati – insonning ro'y berayotgan jarayonni bevosita sezishi, his etishi bilan bog'liq hodisa ekanini ko'rsatuvchi hamda shuni anglatuvchi ifoda sifatida ishlatiladi.

Gazetxonlarimizda mazkur so'zlarning o'zbekcha muqobiliga taklif bo'lsa, telegram orqali @jadicamurojaat_bot manziliga yuborishlarini so'raymiz.

Jadid

Muassislar:

O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI

RESPUBLIKA MA'NAVIYAT VA MA'RIFAT MARKAZI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI

MILLIY MASS-MEDIANI QO'LLAB-QUVVATLASH VA RIVOJLANTIRISH JAMOAT FONDI

"SHAHIHLAR XOTIRASI" JAMOAT FONDI

Bosh muharrir: Iqbol Mirzo

Bosh muharrirning birinchi o'rinbosari: Humoyun Akbarov

Navbatchi muharrir: Dilmurod Do'stbekov

Sahifalovchi: Erkin Yodgorov, Nigora Tosheva

Tahririyatga yuborilgan maqolalar muallifiga qaytarilmaydi va ular yuzasidan izoh berilmaydi.

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 195115 raqam bilan ro'yxatga olingan.

Kirill yozuvidagi adadi – 6024
Lotin yozuvidagi adadi – 11916
Media kuzatuvchilar – 12353
Buyurtma: G – 640.
Hajmi: 4 bosma taboq, A2.
Nashr ko'rsatkichi – 222.
Tashkilotlar uchun – 223.
1 2 3 4 5 6

Manzilimiz:

Toshkent shahri, Shayxontohur tumani, Navoiy ko'chasi, 69-uy

Telefonlar:

Qabulxonasi: (71) 203-24-20
Devonxonasi: (97) 745-03-69
jadidgt@mail.ru (71) 203-24-17
Jadid_gazetasi@exat.uz

"Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi.

Bosmaxona manzili: Toshkent shahri, Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

Bosishga topshirish vaqti: 21:00
Bosishga topshirildi: 03:20
Sotuvda narxi erkin.

